

Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa?

”Kunhan puolisokin jää eläkkeelle, myymme Helsingin asuntomme. Rahat käytämme siihen, että voimme asua talvet Välimeren rannalla ja kesät vapaa-ajan asunnolla Itä-Suomen järvisseudulla.”

koirapuistotuttavan lausahdus tältä talvelta

Pakka hajoo. Sen paremmin työssäkäyvät kuin muutkaan väestöryhmät eivät pysy siellä, mihin heidät on yksipaikkaisolettaman perusteella sijoitettu ja mistä käsin yhdyskuntia, rakentamista, palveluja ja infraa on ympärillemme suunniteltu. Pitäisikö yksipaikkaisuuden selkeyden nimissä pyrkiä patoamaan valumat, vai antaako mennä? Tämän numeron teemana on monipaikkaisuus. Jäsenämme monipaikkaisuuden syitä, sen ilmenemistä, vaikutuksia ja merkityksiä.

Pinnan alla on jo pitkään muhinut iso muutos ihmisten liikkuvuudessa ja ajankäytössä. Alierakennetta säännöllisesti seuraava on huomannut, kuinka vakinaiset asuinpaikat ovat maantieteellisesti keskittyneet (Tilastokeskuksen väestötilastot) samalla, kun rakennettu alue Suomessa on laajentunut – esimerkiksi kesämökkejä oli vuonna 2020 lähes kolminkertainen määrä vuoteen 1970 verrattuna (SVT, 2020a; SVT, 2021a). Mobiilidata on paljastanut ihmisvirtojen kausittaisen vellomisen maan osasta toiseen (Lehtonen & Kotavaara, 2021; Rannanpää ym., 2022, s. 56). Se näyttää myös etätyöläisten ajankäytön painottumisen kaupunkiseutujen keskustoista niiden reunoja kohti. Silti yhteiskunnallisessa keskustelussa ja mediassa on pitkään rummutettu pelkästään kaupungistumista näkemättä samanaikaisia, mutta vastakkaisia väestövirtoja. Niiden takana on syitä, joista osa liittyy kansainvälisen talouden ja teknologian kehitykseen ja osa ihmisten muuttuneisiin henkilökohtaisiin motiiveihin.

Pandemia nosti monipaikkaisuuden otsikoihin. Kyse ei kuitenkaan ole vain koronaviruksesta, vaan paljon pidempiaikaisista, globaalia järjestystä kannattelevien perusrakenteiden siirtymistä. Käytettävissä olevat raaka-aineet, teknologia, osaaminen ja väestörakenne määrittävät kaikkina aikoina taloudellisen toiminnan reunaehdot. Nämä kaikki tekijät ovat nyt murroksessa, joka on ilmennyt esimerkiksi teollisen tuotannon siirtymisinä, irtautumisena fossiilisista raaka-aineista ja energiasta, kehittyneiden maiden väestön ikääntymisenä ja niin työn kuin muun arjen läpäisevänä digitalisoitumisena. Perustavanlaatuiset muutokset ovat sekä pakottaneet väestön suurempaan liikkuvuuteen että mahdollistaneet yhä useampien toimintojen paikka- ja aikariippumattomuuden. Osa meistä on monipaikkaisia olosuhteiden pakosta, osa pystyy siirtymään sen mukaan, mille ajalle ja mille paikalle antaa enemmän arvoa.

Yhä useampi paikka on osa-aikaisessa käytössä, ja ihmiset toimivat monipaikkaisesti joko työntekoon, opiskeluun, perhesuhteisiin, vapaa-ajankäyttöön tai omistuksiinsa liittyen. Monipaikkaisuuden eri muodoista vapaa-ajan asumisen vaikutus aluerakenteeseen on nykyään Suomessa merkittävin. Johdokunnan palstalla Samuli Laita kirjoittaa infrahävikistä eli leväperäisestä tilankäytöstä, jota ei hänen mukaansa ole vielä riittävästi kritisoitu. Hänen mukaansa on myös kysyttävä avoimesti, millaisia kulkuneuvoja ja väyliä tarvitaan jatkossa enemmän ja mitä vähemmän, kun monipaikkaisuus laajenee mobiiliksi monipaikkaisuudeksi.

Jotta monipaikkaisuus voidaan ottaa nykyistä paremmin huomioon, pitää saada yleiskäsitys siitä, mikä alue- ja yhdyskuntarakenteessa sen vuoksi muuttuu ja missä. Antti Rehunen, Kati Pitkänen, Anna Strandell ja Kimmo Nurmio saattavat lukijan kartalle sen suhteen, millaista alue- ja yhdyskuntarakennetta monipaikkainen asuminen sekä työnteon päivittäinen monipaikkaisuus ja paikkariippumattomuus tuottavat verrattuna yksipaikkaiseen asumiseen ja elämään. He pohtivat myös, miten nämä ilmiöt tulisi ottaa huomioon ympäristön kannalta kestävässä alueiden käytön suunnittelussa. Yhtäältä eri paikkoihin liittyvät sidokset ja toisaalta vaihtelunhalu synnyttävät monipaikkaisuutta. Alue- ja yhdyskuntarakenteessa olisi tarpeen ottaa entistä kattavammin huomioon yhdyskuntien ja alueiden erilaiset käyttäjät.

Kun johonkin paikkaan muutetaan tai kun sieltä ollaan poissa, vaikka vain osa-aikaisestikin, paikka itsekin muuttuu. Katja Rinne-Kosken artikkelissa kuvataan kuinka monipaikkaiset asettautuvat kakkospaikkakunnalleen erilaisissa asukasrooleissa ja luovat asemoinneillaan kunnan alueen suunnitteluun ja hallintaan uusia kerrostumia. Hän tarjoaa *mahdollistavaa kuntalaisuutta* keinona antaa monipaikkaisille asukkaille heidän kiinnostustaan vastaavia mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. *Monimuotois-*

tuvassa kuntalaisuudessa voisi olla kyse kuntien uudeltaisesta hallintorajat ylittävästä yhteistyöstä esimerkiksi palveluiden tuottamisessa. Kunnissa, joista ollaan joko paljon poissa tai vaihtoehtoisesti ulkokuntalaisena osa-aikaisesti paikalla, haasteena on irrottautua tiukasta kuntarajoihin perustuvasta maankäytön, infran ja palvelujen suunnittelusta. Erillisyys tulee liian kalliiksi kaikille osapuolille ja tuottaa huonosti toimivia käytäntöjä.

Antti Rehusen, Kati Pitkäsen, Anna Strandellin ja Kimmo Nurmion mukaan monipaikkaisuuden kestävyudessa on ensi sijassa kyse asumisen ja liikku-
misen käytännöistä, sillä suurin osa monipaikkaisuudesta liittyy asumiseen. Katja Maununaho ja Johanna Lilius puolestaan tarkastelevat kirjoituksessaan monipaikkaisten asukkaiden arjen käytäntöjä sekä niiden kautta toteutuvia ympäristösuhteita ja kodin tekemistä. Heidän mukaansa monipaikkaiset *täydentävät* tai *kompensoivat* eri kodeillaan asumiseen liittyvää hyvinvointia ja arjen hallintaa. Osa monipaikkaistuu *kaipuun* tai *kuulumisen* vuoksi, kun taas toisilla tätä elämäntapavalintaa selittää *liikkuvuuden itseisarvo*.

Sirpa Uimosen katsauksessa osaksi vuotta Algarveen muuttaneissa suomalaisissa ruumiillistuu monipaikkaisuus ratkaisuna riippumattomuuden ja vapaudentunteen saavuttamiseksi. Tavaroiden sijaan mukaan pakataankin ennemmin suomalaisia tapoja ja oman elämäntyylin käytäntöjä, joiden varaan Algarvessa rakennetaan omaksi koettu paikka. Ajan, aikataulujen ja tekemisten hallinta ovat tämääntyyppisen monipaikkaisuuden avulla saavutettavia uudeltaisia mukavuustekijöitä, jotka voi – niin halutessaan – kevyesti siirtää uuteen paikkaan. Mobiili monipaikkainen ei juurru, vaan heittää ankkurin.

Klassikkoarviossa Kimmo Lapintie palauttaa mieliimme Edward Glaeserin kymmenen vuoden takaisen teoksen *Triumph of the City*. Tämä uusliberalistisen kaupunkitutkimuksen ja politiikan merkkiteos suosittaa unohtamaan suunnittelun, koska Glaeserin mukaan kaupunki rakentuu kaikella tapaa paremmin vapaiden markkinoiden toimesta. Vetävästi kirjoitettua kirjaa voi suositella erityisesti niille, jotka eivät jaa hänen johtopäätöksiään. Kuten Kimmo Lapintie kriittisessä arviossaan toteaa, ”vaikeuksien kanssa painiville kaupungeille yksinkertaiset reseptit ovat aina tervetulleita”. Niihin on hyvä varautua.

Anna-Kaisa Kuusisto puolestaan arvioi Miliza Ryötin väitöstutkimuksen *”Tältä tältä kaupunkiseutu näyttää”* Visuaalisen esittämisen politiikka alueellisen eriyty-
misen hallinnassa. Kuusisto toteaa Ryötin autoetnografian MAL-suunnittelusta Helsingin seudulla sisältävän useita tieteellisesti merkittäviä tuloksia tiedon visuaalisen esittämisen roolista suunnitteluprosessissa. Performatiivisuus on keskeinen osa eriytyminen hallinnan tietopohjan muodostamista. Sen suunnittelua ohjaava poliittisuus on ilmeistä, mutta miten hyvin se tunnistetaan ja miten siihen suhtaudutaan, on Kuusiston mukaan Ryötin työn keskiössä.

Teemanumero tarjoaa näkökulmia ja tuoreita tutkimustuloksia monipaikkaisuudesta, aina alue- ja yhdyskuntarakenteen kokonaisuudesta kuntatason kautta yksilöiden monipaikkaiseen arkeen ja motiiveihin. Emme vielä tiedä, mihin kaikkeen monipaikkaisuus jatkossa taipuu, mutta paluuta yksipaikkaisuuteen tuskin on nähtävissä. Alussa esitetyn kysymyksen ratkaisuksi voimme tarjota itämaisten taistelulajien logiikkaa. Sen sijaan, että yrittäisimme väkipakolla pysäyttää monipaikkaisuuden hyökyä, on viisaampaa tarttua sen liikevoimaan ja yrittää kääntää sen suuntaa samanaikaisesti kohti kokonaiskestävyyttä ja parempaa elämänlaatua. Kestävyyttä voidaan edistää paitsi uusilla tekniikoilla ja energiaratkaisuilla, myös kekseliäillä tavoilla hyödyntää olemassa olevaa rakennetta nykyistä tehokkaammin, joustavalla ajankäytöllä, rakennusten muunneltavuudella ja erilaisilla jakamistalouden ratkaisuilla. Jonkun on myös osattava katsoa kokonaisuuden perään, vaikka osat ovatkin liikkeessä. Yhdyskuntasuunnittelun näkökulmalle tähän dynaamiseen ilmiöön on suuri tilaus.

Helsingissä, 6.3.2022

Hilkka Vihinen

Vieraileva päätoimittaja

LÄHTEITÄ

- Rannanpää, S., Antikainen, J., Aro, R., Huttunen, J., Hovi, S., Pitkänen, K., Strandell, A., Rehunen, A., Vihinen, H., Lehtonen, O., Muilu, T. & Weckroth, M. (2022). Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163785/VNTEAS_2022_9.pdf
- Lehtonen, O. & Kotavaara, O. (2021). Havaintoja ihmisten liikkuvuudesta ja nettomuuttoliikkeestä koronapandemian aikana. *Maaseutututkimus*, 29(1), 32–59. <https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/109034>
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2020a). Rakennukset ja kesämökit [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-677X. 2019, Kesämökit 2019. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu: 26.12.2021]. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/rakke/2019/rakke_2019_2020-05-27_kat_001.fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2021a). Rakennukset ja kesämökit [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-677X. 2020, Kesämökit 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.12.2021]. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/rakke/2020/rakke_2020_2021-05-27_kat_001.fi.html
- Tilastokeskus. Väestötilastot. <http://www.stat.fi/>